Н.Г. Леонтьева

МБОУ «Гимназия № 1» г. Чебоксары

Чăваш чĕлхине вĕрентес ĕçри çĕнĕлĕхсем

(Инновационные подходы в обучении чувашскому языку)

Вĕренӳри çĕнĕлĕхсене пула хальхи вăхăтра Раççейре педагогика теорийĕпе вĕрентӳ-воспитани ĕçĕ-хĕлĕ палăрмаллах улшăнчĕ. Тĕп вырăнта – вĕрентекенсемпе вĕренекенсем пĕр-пĕрне ăнланса, çĕнĕ вĕрентĕве ăша хывса вăй хуни. Ачасене чунлă, этеплĕ тăвас тесе педагогсем вĕренӳре тĕрлĕ çул-йĕр, меслетсемпе майсем уçса параççĕ. Шкул ĕçĕнче чи çĕннине кĕртсе пĕлӳ шайне ӳстерес майсем тем чухлех. Инноваци вăл – çĕнĕ техникăпа технологие тата ӳсĕмлĕ ăслайсене ĕçе кĕртесшĕн тимлени; çĕнетӳ. Педагогикăри инноваци – чи çĕнни, çĕнĕлĕх, улшăну, вĕрентӳ ĕçĕнче çĕнĕ компонентсем кĕртесси, вĕрентекенпе вĕренекен пĕр тĕллевпе, меслетсемпе, майсемпе, пĕр капашпа, тĕрлĕ воспитани çул-йĕрĕпе, пĕрле ĕçлесе-шухăшласа, методика сĕнĕвĕсене тивĕçтерсе вăй хурасси.

Педагогикăри инноваци:

а) пĕлӳ тĕнчин чи кирлĕ уйрăмсемпе компоненчĕсене тĕллев лартнă май паха улшăнусем кĕртни;

ă) çĕннине ăша хываслăх (хатĕрсем, меслетсем, технологисем, программăсем);

б) çĕнĕ методикăсемпе программăсем шырасси, вĕсене вĕрентӳ ĕçне-хĕлне кĕртесси, творчествăлла шухăшласа ăша хывасси.

Вĕрентӳри инноваци майĕсем, пĕр-пĕринпе тачă çыхăнса, вĕрентекенсене те, вĕренекенсене те, вĕсен ашшĕ-амăшĕсене те вĕренӳре, наукăра хăйне евĕрлĕ шухăшлама майсем туса параççĕ.

Воспитанире улшăну кĕртес тени ырă ĕçсенче палăрмалла, ача-пăча кирек хăш ӳсĕмре те ырă, лайăх, ăслă пултăр, йĕркеллĕ ĕç анчах тума тăрăштăр.

Ачана чăваш чĕлхине вĕрентнĕ май чăн-чăн çын тума пулăшакан хальхи çĕнĕ вĕрентӳ меслечĕсем те сахал мар. Тĕп тĕллевсем:

- шкул ачисене чĕлхе культурине аталантарса ăша хывтарасси, чăвашла тĕрĕс те илемлĕ калаçма вĕрентесси;
- ачана хăй çуралса ӳснĕ тăван республикăна, тăван чĕлхене, тăван халăх историйĕпе унăн культурине, йăли-йĕркисене, наци чысне, тивĕçлĕхне чун-чĕререн хисеплеме, юратма вĕрентесси;
- çамрăк ăрăва патриотла воспитани парса ӳстересси;
- Раççей Федерацине, унăн нумай нациллĕ халăхне юратма, хисеплеме вĕрентесси.

Чăваш чĕлхине ăнăçлă вĕрентес тесен ачасене предмет патне кăсăкланса туртăнма пулăшакан методи-ка системи кирлĕ. Мĕншĕн тесен вĕренекенсем нумай чухне хăйсен

кăмăлне каякан майсемпе çеç ĕçлесшĕн. Хальхи вĕренӳ стандарчĕсен тĕллевĕ те – çыннăн пĕлӳпе пултарулăх пахалăхне пăхса ăна малалла аталан-тарасси пулса тăрать. Вĕсем:

1. Ачасем хай тĕллĕн информаци шыраса тупма, ăна çĕнĕлле тишкерме, çав информаципе кирлĕ ыйтăва татса пама пултарни;

2. Пĕр-пĕринпе, хăйсенчен аслисемпе тата кĕçĕннисемпе хутшăнма пĕлни;

3. Сывлăха упрасси тата çирĕплетесси çине тимлĕ пăхни;

4. Ума тĕллевсем лартса ĕçе планлани, вĕсене пурнăçа кĕртме хатĕр пулни;

5. Кашни ача хăй ăс-хакăлĕпе, тавра курăмĕпе тата пултарулăхĕпе туллин усă курма тăрăшни.

Апла пулсан, ачасене паянхи пурнăç ыйтнă пек вĕрентес тесен тарăн пĕлӳ панисĕр пуçне шухăшлама, харпăр хăй тĕллĕн пĕлӳ пухма, пĕтĕмлетӳсем тума, йывăрлăхсене çĕнтерме те хавхалантармалла, уроксенче тĕрлĕ мелсемпе меслетсемпе, çĕнĕлĕхсемпе анлă усă курмалла.

Вĕрентекен кашни ачана калаçтарма пĕлеслĕхе аталантармалли майсем тумалла, вĕренекенĕн пуçарулăхĕпе ĕçлеслĕхĕ, пултарулăхĕ ӳстĕр тесе вĕрентӳ меслечĕсене тĕрĕс суйласа илме пĕлмелле. Ачана чăваш чĕлхине вĕрентнĕ вăхăтра унăн пултарулăхне те тĕрлĕ енлĕ аталантарасси – чăваш чĕлхи вĕрентекенĕн тĕллевĕ пулмалла.

Вĕрентекен хăйĕн ĕçĕнче компьютерпа тĕрлĕ тĕллевпе усă курма пултарать: лексикăна вĕрентнĕ чухне, сăмахсене тĕрĕс калама, орфографипе пунктуаци йĕркисене пăхăнса тĕрĕс çырма, чĕлхе норимсене ăша хывма хăнăхтарнă чухне, ачасен тавракурăмне ӳстерме тата ыт. те.

Интернет ресурспа усă курмалли майсем тем чухлех. Вăл вĕренекенсемпе вĕрентекенсене кĕске хушăра пысăк калăпăшлă информаци тупма çул уçса парать. Ачасене тĕнче тетелĕнче пĕр-пĕринпе çыхăну тытма, вĕрентекенрен инçет вĕренӳ мелĕпе тĕрлĕ ĕçсем илме, вĕсене пурнăçласа каялла ярса пама май па-рать. Чăваш чĕлхине вĕрентнĕ чух çĕнĕ технологи элеменчĕсемпе усă курни вĕренекенсене кăсăклантарма, пĕлӳ шайне ӳстерме, çирĕп те тарăн пĕлӳ илме пулăшать.

Вĕренекенсем Инçет вĕренӳ мелĕпе тест, викторина ыйтăвĕсене хуравлама, тĕрлĕ инçет конкурссенче, олимпиадăсенче хутшăнма пултараççĕ, ытти регионсенчи е ют-çĕршыври ачасемпе видеоконференцисем, чатсем йеркелеççĕ. Тĕрлĕ проект проблемисене пурнăçлама та Интернетран информаци илме пулать.

Проект меслечĕ ачан пултарулăхне аталантарма, пĕлĕвне ӳстерме, хăй тĕллĕн ĕçлеме, шухăшлама хăнăхтарать. Вĕренекенĕн пуçарулăхне ӳстерет, учительпе пĕрле шыравра ĕçлеме хистет. Ачасен пĕрлĕлĕх туйăмĕ ӳсет, этеплĕх, пĕр-пĕрне пулăшас кăмăл, пăшăрханма пĕлесси, творчествăлла шухăшлав аталанать.

Проектсем тĕрлĕрен пулаççĕ. Вĕсем пĕччен, ушкăнпа ĕçлемеллисем, çырулăха аталантармаллисем, Интернет-проектсем тата ыт. те.

Проект вĕрентĕвĕнче вĕренӳпе воспитани тачă çыхăннă. Ку меслет ачасен коммуникативлă хăнăхăвĕсене çирĕплетет, шухăша кĕскен те витĕмлĕ калама, информацие тĕрлĕ çăлкуçран пĕлсе пуçтарма, хальхи компьютер технологийĕпе чи кирлине шĕкĕлчеме вĕрентет, чăваш тĕнчине кĕрсе çав чĕлхепе калаçас килнине ӳстерет. Юлашки вăхăтра çамрăксене патриотла воспитани парасси çине пысăк тимлĕх уйăраççĕ. Чĕлхепе тата патриотизмпа çыхăннă проектсем ачасене тăван çĕр-шыва, халăха, чĕлхене хисепле-ме, юратма вĕрентеççĕ, хистеççĕ, вĕсенпе мăнаçланма хавхалантараççĕ

Хальхи вăхăтра комуникативлăх, пуçарулăх, чĕлхене культурăллă контекстпа вĕрентесси, сапăрлăх йĕркисене, этемлĕхе, çынна юратса хисеплесе пĕр тан калаçма вĕрентесси питĕ пысăк пĕлтерĕшлĕ. Çак принципсем культура компетенцийĕпе коммуникативлă пултарулăха ӳстерме майсем туса параççĕ. Чи кир-ли – ачасем чăваш çыннисемпе хутшăнса тĕрлĕ лару-тăрура ирĕккĕн калаçма пултарни. Паллах, паянхи ин-тернет-ресурссемпе усă курса хатĕрленĕ çĕнĕ вĕрентӳ методикисем чăваш чĕлхине хăнăхнă йĕркепе вĕрентессинчен нумай уйрăлса тăраççĕ. Вĕренекенсене илемлĕ, тĕрĕс калаçма вĕрентес тесен, вĕсен умне чăн-чăн пурнăç ситуацийĕсене лартмалла. Проект ĕçĕ шăпах актуаллă технолги шутне кĕрет, вăл предметпа пуçтарăннă тарăн пĕлĕве пурнăçра кирлĕ пек усă курма пулăшать. Ачасем хăйсен тавра курăмне аталантараççĕ, вĕсен чĕлхи пуянланать, ытти çынсем калаçнине итлеме тытăнаççĕ, проекта хӳтĕленĕ чух пĕр-пĕрне ăнланма пуçлаççĕ. Вĕренекенсем справочниксемпе, словарьсемпе, тĕрлĕ литературăпа, компью-терпа ĕçлесе чăн, оригиналлă, тĕрĕс чĕлхе патне çитеççĕ. Çакна урокра учебникпа çеç вĕрентни çителĕклĕ мар.

Проект вăл – творчество ĕçĕ. Ача вĕрентекенпе е хăй тĕллĕн ĕçлесе тĕрлĕ проблемăна хускатать, çавна май унăн чĕлхене лайăх пĕлнисĕр пуçне, тарăн пĕлӳллĕ, коммуникативлă, интелектуаллă, пултарулла пул-малла. Программа материалĕпе килĕшӳллĕн проектсен меслечĕ пур темăпа та каять. Вĕренекенсен фантазийĕ, ăслайĕ, творчествăлла шухăшлавĕ, хăй тĕллĕн ĕçлесси тата вĕсен ырă енĕсем аталанаççĕ.

Хальхи технологисен шутне пĕрле ĕçлесе-вĕренмелли технологи (технология сотрудничества) те кĕрет. Унăн тĕп тĕллевĕсенчен пĕри вĕрентекенпе ачасен тĕрлĕ лару-тăрура пĕрле пуçаруллă та хăтлă усло-висенче ĕçлесси. Вĕренекенсем 3-4 çынран тăракан ушкăнсене пĕрлешеççĕ. Вĕсен умĕнче вĕрентекен пĕр çивĕч ыйту лартать, кашни ачан хăйĕн ятарлă ĕç пур, ача хăй ĕçĕшĕн çеç мар, ушкăншăн та яваплă. Вĕренӳре вăйсăртараххисем хăйсем ăнланманнине лайăх вĕренекенсенчен ыйтса пĕлме пултараççĕ, вăйлăраххисем

яланах вĕсене пулăшма хатĕр. Çакăн пек ушкăн пысăк çитĕнӳсем тавать. Ачасем хăйсен çитĕнĕвĕпе хавхаланса тата та нумай пĕлме тăрăшаççĕ.

Ачасене вĕрентес ĕçре информаци технологийĕсене кĕртни сисĕм-туйăм процесне, шырав-тĕпчеве тĕрлĕ майлă, интереслĕ те кăсăклă тума пулăшать. Интернет та мультимеди те кĕске хушăрах тĕлĕнмелле нумай информаци параççĕ, çавна пула ачасен вĕренес кăмăлĕ ӳсет. Ачасем шыраса-тĕпчесе тупнă информа-цие хăйсемех ушкăнласа пахалама хăнăхаççĕ. Мультимеди пулăшăвĕпе вĕренекенсем хаçат-журнасенчен, телевиденирен информаци пухаççĕ, хăйсем те интервьюсем илеççĕ, телекĕперсем ирттереççĕ.

Хальхи вăхăтра чăваш чĕлхине вĕрентес ĕçре çĕнĕ вĕрентӳ меслечĕсемпе те, традициллĕ, хăнăхнă йĕркепе вĕрентессипе те усă кураççĕ. Пурнăçра инновациллĕ меслетсене аталантарнипе пĕрлех малтанхи традициллĕ меслетпе вĕрентессин пĕлтерĕшне те çухатмалла мар. Вĕсем иккĕшĕ те пĕр шайра пулма тивĕç, яланах пĕр-пĕринпе тачă çыхăнса, вĕрентекенсемпе вĕренекенсене пулăшса пыччăр. Ахальтен каламан вĕт ваттисем *кивви çĕннине упрать* тесе.